

13. Гаврилишин, Б. До ефективних суспільств: Дороговкази в майбутнє: доп. Римському Клубові / Б. Гаврилишин; упоряд. В. Рубцов. – Вид. 3-тє, допов. – К.: Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2009. – 248 с.: портр.

14. Кресіна І. До питання поняття громадянського суспільства і української революції 2004 року / І. Кресіна // Політичний менеджмент. – 2005. – № 6 (15). – С. 3–6.

Лященко І. А. Соотношение украинской политики с аутентичной игрой политической

Выяснено понятийное наполнение категории аутентичная игра политической. Выявлено, каким образом последняя находит свое выражение в политической жизни Украины. А именно доказано, что ярчайшим воплощением аутентичной игры политической была самоорганизационная деятельность народа как коллективного «мы» во время событий Оранжевой революции, которые в свою очередь соответствовали карнавальнoй жизненной игре исследованной М. М. Бахтиным.

Ключевые слова: политика, игра, игра политическая, аутентичная игра политическая, карнавал, Оранжевая революция.

Liashchenko I. A. Correlation between Ukrainian politics and the authentic game of politics

The meaning of the conceptual category the authentic game of politics is considered, and the place of the latter in the political life of Ukraine is described. It is proved that the authentic game of politics was most clearly reflected in the self-organizing of the people as a collective «we» during the Orange Revolution, which is correlated with the theory of carnival by M. Bakhtin.

Keywords: politics, game, game of politics, authentic game of politics, carnival, the Orange Revolution.

References

Bahtin M., 1990. *Tvorchestvo Fransua Rable i narodnaja kul'tura srednevekov'ja i Renessansa* [Creativity Francois Rabelais and the folk culture of the Middle Ages and the Renaissance], Hudozh. lit. M.

Bevzenko, L., 2002. *Social'naja samoorganizacija. Sinergeticheskaja paradigma: vozmozhnosti social'nyh interpretacij* [Social self-organization. Synergetic Paradigm: the Power of Social Interpretation], Institut sociologii NAN Ukrainy [Institute of Sociology of NAS of Ukraine], K.

Dubinjans'kij M., 2005. *Tisjacha posmishok pomaranchevoj*

revoljucii: politichni satiri [Thousand Smiles Orange Revolution: political satire], Fakt, K.

Fotoal'bom «Pomarancheva revoljucija 2004» [Photo Album «Orange Revolution 2004»], AOZT «Teleoptik», K.

Gavrilishin B., 2009. *Do efektivnih suspil'stv: Dorogovkazi v majbutne: dop. Rims'komu Klubovi* [For efficient societies: Pointers to the future: add. The Club of Rome], Univ. vid-vo PUL'SARI, K.

Kostjuk T., 2011. *Pomarancheva revoljucija: istorichna zumovlenist' ta istorichna nevznachenist': Monografija* [The Orange Revolution: historical causality and historical uncertainty: Monograph], DP «Vid. dim «Personal»», K.

Kresina I., 2005. 'Do pitanja ponjattja gromadjans'kogo suspil'stva i ukrains'koj revoljucii 2004 roku' [On the concept of civil society and the Ukrainian Revolution of 2004], *Politichnij menedzhment* [Policy Management], № 6 (15), pp. 3–6.

Litvinenko O., 2003. *Informacijni vplivi ta operacii. Teoretiko-metodologichnij naris: Monografija* [Information exposure and operations. Theoretical and methodological essay: Monograph], NISD, K.

Pomaranchevij bant. Hronika politichnoi krizi v Ukraini, osin' 2004 [Orange bow. Chronicle of the political crisis in Ukraine, Autumn 2004], 2005. Vidavec': Centr shidnih doslidzhen', Varshava.

Shherbenko E., 2007. 'Politichna mova «Pomaranchevoj revoljucii»' [The political language of the «Orange Revolution»], *U kol'orah «pomaranchevoj revoljucii»* [in the colors of the «Orange Revolution»], TOV UVPK «EksOb», K.

Sigov K., 1990. *Igra kak problema filosofskoj antropologii* [Playing as a problem of philosophical anthropology]. Diss; Akademiya nauk ukrainskoj SSR. Institut filosofii [Academy of Sciences of Ukrainian SSR. Institute of Philosophy], K.

Tak! Ukraïnci peremagajut' smijuchis'. *Literaturno-hudozhne vidannja* [Yes! Ukrainian wins laughing. Literary and art edition], 2005, Za zag. red. pis'mennika-satirika Olega Chornoguza, KVIC, K.

'Ukrains'ka kul'tura drugoi polovini XVII–XVIII stolit'' [Ukrainian culture of the second half of the XVII–XVIII centuries], 2003, t. 3, *Istorija ukrains'koj kul'tur u p'jati tomah* [History of Ukrainian culture in five volumes], vidavnicтво «Naukova dumka», K.

Zelen'ko G., 2007. '«Postpomarancheva» Ukraïna: peretvoriti politichni zmini u politichnij rozvitok' [«Post-Orange» Ukraine: to turn the political changes in the political development], *U kol'orah «pomaranchevoj revoljucii»* [In the colors of the «Orange Revolution»], TOV UVPK «EksOb», K.

Надійшла до редколегії 16.05.2013

УДК 327.82

Є. Магда

ПРОВІДНІ ВЕКТОРИ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

У статті аналізуються основи та провідні тенденції енергетичної дипломатії РФ на сучасному етапі. Міжнародна енергетична політика РФ розглядається у широкому міжнародно-політичному контексті, на фоні все більшого зростання економічної ваги енергетичних проблем. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що енергетична дипломатія протягом останніх років стало системоутворюючим чинником російської зовнішньої політики.

Ключові слова: енергетична дипломатія, РФ, енергетична безпека

Актуальність теми дослідження обумовлена фундаментальною роллю енергоносіїв у сучасному світовому політичному процесі. Цей факт робить явище «енергетичної дипломатії» одним з перспективних напрямів політологічних досліджень. Одним із показових прикладів дії енергетичного чиннику у зовнішній політиці є зовнішня стратегія Російської Федерації протягом останнього десятиліття. Оскільки РФ є постійним партнером України в транзиті вуглеводнів та провідним імпортером енергоносіїв, визначення основних засад енергетичної дипломатії РФ є вкрай актуальним для України.

Стан вивчення проблеми. Питання міжнародних енергетичних відносин і сучасної енергетичної дипломатії привертають до себе все більшу увагу вчених. Ними видано чимало робіт з окремих аспектів зазначеної проблематики. Разом з тим спостерігається дефіцит спеціалізованих комплексних праць, присвячених дослідженням міжнародного транзиту вуглеводнів, стану енергетики в глобальному масштабі, формуванню світового енергетичного ринку та ролі енергетики в забезпеченні економічної безпеки учасників глобального енергетичного ринку. У теорії міжнародних відносин залишається недостатньо дослідженим взаємозв'язок

енергетичної безпеки, енергетичної геополітики, енергетичної дипломатії та енергетичної конфліктології з зовнішньоекономічними і зовнішньополітичними проблемами. В цілому джерела, наукові праці, важливі для дослідження ролі енергетичного чинника в системі сучасних міжнародних відносин та зовнішньої політики Російської Федерації, можна розділити на три основні групи.

До першої групи можна віднести офіційні документи, що регламентують діяльність вищих органів державної влади в сфері реалізації зовнішньої політики Російської Федерації в паливній та енергетичній сфері¹. У них сформульовано концептуальні засади, пріоритети і цільові установки енергетичної політики та дипломатії Російської Федерації, визначені проблеми забезпечення національної безпеки. Також до цієї групи відносяться послання, розпорядження, укази і заяви Президента Російської Федерації, інших офіційних осіб, а також документи, які виходять від Уряду, обох палат Федеральних зборів. З міжнародних джерел логічно виділити договори і угоди Росії із зарубіжними організаціями, групами країн та окремими державами, що стосуються співпраці в енергетичній сфері: в рамках СНД, з країнами ЄС, АТР, з Міжнародним енергетичним агентством та ін.. В один ряд з ними за мірою важливості доцільно поставити документи і матеріали ООН, ЄС, ОПЕК, МЕА, АТЕС, що зачіпають ті чи інші аспекти енергетичної безпеки та співпраці в енергетичній сфері².

До другої групи джерел належать роботи російських авторів в області теорії міжнародних відносин і дипломатії, присвячені безпосередньо дослідженню актуальних проблем міжнародних відносин і глобального співробітництва в енергетичній сфері у всій широті їх політичного спектру, а також пошуку ефективних способів, методів і технологій реалізації зовнішньої політики Росії на міжнародних ринках видобутку, реалізації та транзиту вуглеводнів. Важливе значення мають праці вчених Дипломатичної академії МЗС Росії: В. М. Алчінова, Є. П. Бажанова, А. В. Бурсова, А. В. Дриночка, С. С. Жильцова, А. Г. Задохіна, Т. А. Закаурцевой, О. П. Іванова, Г. Г. Кадимова, К. Н. Кулматова, Т. Н. Мозель, В. Д. Ніколаєнко, Г. А. Рудова, Г. Н. Смирнова, Н. П. Сидорової, В. А. Рибалкіна, В. М. Татарінцева, В. В. Штолень, А. Д. Шутова, Ю. А. Щербаніна, В. Д. Щетиніна та ін..

Проблематика енергетичної політики Росії, аналіз впливу ресурсного фактору на сучасні політичні процеси, питання формування нормативної правової бази енергетичної співпраці акторів зовнішньополітичної діяльності отримали широке висвітлення також в працях І. С. Грамберга, Д. А. Додіна,

С. З. Жизніна, В. Гусейнова, А. С. Капто, Н. П. Лаверова, С. Г. Лузяніна, Д. Б. Малишевої, А. М. Мастепанова, Л. Л. Разумнова, Л. С. Рубан, К. В. Симонова, Е. А. Телегіної, І. Р. Томберга, А. В. Торкінова, А. І. Уткіна, Ю. К. Шафраніка та ін. [3]

До третьої групи джерел можна віднести дослідження переважно західних авторів, що приділяють значну увагу стратегії реалізації енергетичної компоненти зовнішньої політики і проблем енергетичної дипломатії. Йдеться насамперед про таких учених і політиків як З. Бжезинський, Д. Єрґін, Е. Зіґлер Чарльз, Г. Кіссінджер, Д. Роберт Каплан, М. Коллон, А. Коен, Ф. Хілл, О. Столяр, Х. Сімонян. [4] Деякі з них посідали в минулому високі офіційні посади і мали можливість брати участь у прийнятті зовнішньополітичних рішень.

У цілому, попри певний ступінь розробленості загальних і окремих проблем, так чи інакше стосуються реалізації енергетичної складової зовнішньої політики Росії, концептуальна, інституційна і технологічна сторони реалізації зовнішньої політики в енергетичній сфері залишаються недостатньо дослідженими як у вітчизняній, так і в зарубіжній політичній науці і потребують подальшого теоретичного осмислення.

Метою даної розвідки є визначення інтересів РФ в галузі енергетики в рамках загальної зовнішньополітичної стратегії держави, а також прийнятих шляхів та методів забезпечення пріоритетів в енергетичній сфері засобами дипломатії.

Основний зміст роботи. Значний академічний та практичний інтерес до аналізу напрямів зовнішньополітичної діяльності Росії у сфері енергетики пов'язаний з активізацією протягом останнього десятиліття зусиль керівництва РФ зі зміцнення її геополітичної та економічної безпеки, більш динамічної та активної зовнішньої політики. Чинником, який актуалізував глобальне та регіональне значення енергетичної дипломатії РФ став стан світової економіки та енергетичного ринку. Сучасний етап міжнародних відносин характеризується зростаючою роллю енергетичного чинника у світовій політиці, який перетворився на сферу перетину інтересів найбільших світових акторів: США, Росії, Китаю, ЄС.

РФ як найбільший виробник і експортер енергоресурсів, що володіє значними запасами вуглеводнів, значною мірою залучена до глобальних енергетичних процесів. В цій царині посилюється конкурентна динаміка боротьби за регіональні енергетичні ринки та в цілому за світовий енергетичний ринок, що ставить перед РФ завдання здійснення нових зусиль, пошуку ефективних методів зовнішньополітичної діяльності, диверсифікації транзитних транспортних комунікацій (що у низці

¹ Энергетическая стратегия России на период до 2030 года, утверждена распоряжением Правительства Российской Федерации от 13 ноября 2009 г. №1715-р; Конституция Российской Федерации. – М., 1994; Доктрина информационной безопасности Российской Федерации // Российская газета. 2000. 28 сент.; Концепция внешней политики Российской Федерации от 12.07.2008 г. №ПР-1440; Закон Российской Федерации «О безопасности» от 5 марта 1992 г. в ред. Закона РФ от 25.12.92 № 4235-1; Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года. Утверждена Указом Президента РФ от 12.03.2009 г. № 537. // Российская газета. 2009. 13 мая; Концепция национальной безопасности Российской Федерации, утверждена Указом Президента Российской Федерации от 17 декабря 1997 г. №1300, в ред. Указа Президента РФ от 10.01.2000 №24 та ін.

² Concluding Document of the Hague Conference on the European Energy Charter // The Energy Charter Treaty and Related Documents. A Legal Framework for International Energy Cooperation / Energy Charter Secretariat. Brussels. 2004; The Energy Charter Treaty // The Energy Charter Treaty and Related Documents. A Legal Framework for International Energy Cooperation / Energy Charter Secretariat. Brussels. 2004; Final Act of the Energy Charter Conference with Respect to the Energy Charter Protocol on Transit // www.encharter.org; Green Paper: A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy / Commission of the European Communities. Brussels. 2006; White Paper: An Energy Policy for the European Union / Commission of the European Communities. Brussels. 1995 // ec.europa.eu. Council of the European Union. The European Union and Central Asia: The new Partnership in Action, 2009; Into EurAsia. Monitoring the EU's Central Asia Strategy. / Centre for European Policy Studies (CEPS), Brussels. Fundacion para las Relaciones Internacionales y el Dialogo Exterior (FRIDE), Madrid, 2010; US Policy in Central Asia: Balancing Priorities. Hearing before the Sub-Committee on the Middle East Central Asia of the Committee on International Relations // House of Representatives. Washington, 2006.-26 April. www.internationalrelations.house.gov/109/27230.pdf ; Boucher A. Richard. U.S. Policy in Central Asia: Balancing Priorities. // http://www.state.gov/p/sca/rls/rm/2006/65292.htm.

аспектів створює, зокрема, й колізії в українсько-російських відносинах), встановлення надійних партнерських зв'язків з виробниками і споживачами енергоресурсів. Основним джерелом поповнення ВВП Росії протягом останнього часу був і залишається експорт енергоносіїв. З цієї причини важливою завданням російської енергетичної дипломатії є забезпечення стабільних для здійснення цього процесу умов в інтересах посилення геополітичного впливу країни.

Видається, що ефективна енергетична дипломатія може реально сприяти на майбутнє зміцненню позицій Росії на світовій арені в силу наступних факторів.

По-перше, розвиток Росією дипломатичних відносин в енергетичній сфері кореспондується з її міжнародною політикою в цілому. У сучасній зовнішній політиці РФ експорт і транзит вуглеводнів стали системоутворюючими чинниками, від яких залежить становище Росії на світовій арені. У результаті, під впливом цих чинників, в російській зовнішній політиці формується важливий стратегічний напрямок, що має велике значення для реалізації державних інтересів в цілому, - енергетична дипломатія.

По-друге, Російська Федерація під впливом зовнішніх факторів стикається з необхідністю уточнення акцентів та пріоритетів у зовнішній енергетичній політиці. Беручи безпосередню участь у функціонуванні низки міжнародних і транснаціональних організацій, Росія залишає за собою право обмежувати будь-чий політичні та економічні впливи у тих сферах і регіонах, які вважає зоною власних інтересів. На глобальному рівні в якості пріоритетного напрямку енергетичної дипломатії виступає діяльність Росії у «Великій вісімці», що дозволяє їй піднімати питання з глобальної енергетичної взаємодії і відстоювати свої позиції в діалозі з великими споживачами сировини. На регіональному рівні основну увагу зосереджено на розвитку енергетичного діалогу з Європейським Союзом. Росія використовує «трубопровідну» або «потоківу» дипломатію в якості інструменту збереження та розширення впливу на політичному полі Євразії. Формальна диверсифікація постачання енергоносіїв до Європи шляхом розбудови мережі паралельних «потоків» від Балтики до Чорного моря призводить не лише до диверсифікації як такої, але й до втягнення в орбіту енергетичної та інфраструктурної взаємодії з РФ нових акторів.

По-третє, завдяки значним запасам природного газу і нафти, Росія все більш активно інтегрується в світовий енергетичний ринок, домагається встановлення вигідних цін на енергоресурси. Зростанню політичного та економічного впливу РФ сприяють такі об'єктивні чинники як випереджаючі темпи споживання природного газу в порівнянні з іншими видами енергетичної сировини та динаміка приросту виявлення запасів газу, що значно випереджає аналогічній динаміці приросту розвіданих запасів нафти. У середньостроковій і довгостроковій перспективі ці фактори можуть призвести до стратегічних змін в міжнародних експортних потоках і глобальному транзиті енергоресурсів. Природний газ, поряд з нафтою, стає переважаючим інструментом геополітики, важливість використання якого демонструє ситуація на головному для РФ експортному напрямі – європейському.

По-четверте, державне регулювання енергетичної галузі в Росії пов'язане зі стратегічним значенням ПЕК для національного і оборонного потенціалу країни. У Росії формування концептуальних основ енергетичної

політики здійснюється з початку 2000-х рр.. У 2009 р. ухвалена Енергетична стратегія Росії на період до 2030 р., розроблена з урахуванням нових зовнішньополітичних завдань і посилення ролі Росії у світовій торгівлі енергоресурсами. Накопичений протягом цього періоду досвід зовнішньополітичної і дипломатичної діяльності щодо реалізації енергетичних проектів потребує багатостороннього вивчення і представляє науково-теоретичний та практичний інтерес.

Поряд із західним вектором російської енергетичної дипломатії, в останні десятиліття все більшого значення набуває присутність Росії в регіонах Центральної Азії і Каспію, які перетворюються на арену суперництва і взаємодії провідних світових держав, у першу чергу – США і Китаю. Центральна Азія володіє не лише великими запасами нафти і газу, але і величезними транзитними можливостями. Росія стурбована відновленням у цьому регіоні втрачених після розвалу СРСР позицій, в цьому процесі основним інструментом її впливу стає знову енергетична дипломатія. Пов'язаний з Каспійським і Центральноазійським регіонами далекосхідний вектор енергетичної політики Росії сьогодні розвивається паралельно з європейським, він розглядається російським керівництвом як альтернатива і страхувальний варіант, що забезпечує стабільність обсягів збуту російських вуглеводнів, і як напрямок, який в середньостроковій перспективі покликаний зрівноважити значення західного коридору транзиту.

Крім вибудовування відносин з провідними світовими лідерами в енергетичному секторі – найбільшими імпортерами та експортерами вуглеводнів, – російська енергетична політика і дипломатія чимале значення відводить співпраці з «гравцями другого плану», від яких в тій чи іншій мірі залежить забезпечення безперервності і безперебійності транзиту російських вуглеводнів. На європейському напрямі це – колишні союзники СРСР у Центральній та Східній Європі. Вони також споживають російські вуглеводні і надають коридори для їх транзиту до Західної Європи. Конфлікти з цими країнами, що періодично виникають через умови транзиту енергоресурсів, тим не менше здобувають резонанс на найвищому рівні міжнародного співтовариства і є чинником, з яким необхідно рахуватися.

ЄС, залишаючись найбільшим споживачем російських вуглеводнів, здійснює прагматичні зусилля з диверсифікації енергопостачання, спрямовані на ослаблення залежності від російського енергетичного імпорту. Часом це полягає в тому, що ЄС створює певні бар'єри на шляху російського газового експорту, прагне до прокладання низки трубопроводів в обхід російської території. Важливим стримуючим фактором у цих випадках виступає загальноєвропейська енергетична безпека, яка може бути поставлена подібними діями під загрозу. Остання проблема потребує якомога більш зрівноважених зусиль від ЄС, аби вирішити енергетичні проблеми Європи з мінімальними економічними та політичними втратами.

США, володіючи колосальними ресурсами, виступають в ролі найбільшого гравця на глобальному і регіональних нафтогазових ринках, у тому числі – на європейському і центральноазійському. У цій грі Вашингтон також часто виступає не безпосередньо, а використовує послуги агентів: провідні світові паливно-нафтові компанії енергетичного профілю мають переважно американське походження. Варто відзначити і суттєвий досвід державного регулювання енергетики,

накопичений США. Разом з тим є очевидними процеси конкуренції між США та РФ з намаганнями домінувати в нафтогазовому секторі з диктатом своїх умов іншим учасникам глобального ринку і схильністю шукати вирішення енергетичних проблем в основному в політичній і військовій площині.

Пріоритети російської енергетичної дипломатії включають в себе два основні рівні - стратегічний (глобальний) і тактичний (операційний). На стратегічному рівні основним завданням енергетичної дипломатії залишається використання енергетичного потенціалу російської економіки для реалізації зовнішньої політики країни: в інтересах зближення Росії з провідними світовими лідерами та регіональними економічними домінантами, пошуку союзників, забезпечення економічної та політичної присутності Росії в різних регіонах світу, для використання економічних факторів як інструменту надання зовнішньополітичного впливу як на союзників, так і на конкурентів Росії на світовій арені. На глобальному рівні енергетичний потенціал Росії визначає її вагу у світовій політиці: не випадково Росія - активний учасник великої «вісімки», члени якої є імпортерами енергетичних ресурсів. Крім того, Росія в своїй зовнішній енергетичній політиці спирається на підтримку провідних експортерів вуглеводнів, інтереси яких багато в чому збігаються з російськими.

На тактичному рівні енергетична дипломатія покликана відстоювати інтереси російських експортерів вуглеводневої сировини, зацікавлених у розширенні ринків збуту, обсягів поставляються нафти і газу і в утриманні цін на вуглеводні на високому рівні, що приносить прибуток видобувної галузі, а не транзитерам або посередникам. Ці інтереси не завжди збігаються з інтересами найбільших імпортерів вуглеводневої сировини: вони вимагають від Росії забезпечення надійних поставок енергоресурсів за низькими цінами. Для тиску на Росію провідні імпортери діють не поодинокі, а організовано: їх інтереси відстоюють міжнародні лобістські організації, такі як Міжнародне енергетичне агентство. Росія, виходячи зі своїх державних інтересів, декларативно прагне враховувати думку імпортерів, проте часто посідає вкрай непоступливу позицію, докладаючи значних зусиль для відстоювання власних комерційних та політичних інтересів. У багатьох випадках аналітично розрізнити ці інтереси важко, або неможливо з огляду на тісне зростання енергетичного корпоративного сектору з провідними політичними структурами та акторами РФ.

Енергетична дипломатія Росії використовує різні методи і інструменти політичного впливу на імпортерів вуглеводневої сировини. Одним з таких методів є придбання найбільшими російськими нафтогазовими монополіями («Газпром» та інші) зарубіжних компаній, що забезпечують транзит і доведення потоку вуглеводнів до кінцевих користувачів. Тим самим реалізується важливий принцип «прямих» поставок енергоресурсів споживачам, минаючи посередників і уникаючи залежності від їх транзитних можливостей. Такі, цілком прагматичні з комерційної точки зору, кроки часто містять паралельний політичний зміст щодо розширення впливу російської держави через оволодіння стратегічними інфраструктурними об'єктами за допомогою російського корпоративного сектору. Через це політика російських енергетичних компаній зустрічає до себе з боку імпортерів (насамперед, західних) неоднозначне ставлення: деякі європейські держави (Німеччина) бачать в цьому прагнення Росії підпорядкувати собі, монополізувати

весь ринок вуглеводнів ЄС, диктувати свої умови і ціни. Іншим важливим інструментом енергетичної дипломатії Росії є створення нових маршрутів транспортування вуглеводнів в обхід сумнівних партнерів та зон політичної нестабільності. Це формує принцип альтернативності вибору маршрутів постачання вуглеводнів та знижує залежність Росії від позицій країн-транзитерів.

У реалізації енергетичної політики на регіональному та глобальному рівні Росія спирається і на природні переваги: колосальну ресурсну базу і транзитний потенціал. Реалізація нових трубопровідних проєктів, також як і освоєння нових (шельфових) родовищ, таких як Штокманське в Баренцовому морі, постійно збільшують цей потенціал і міжнародну вагу Росії в енергетичній сфері. У прямому взаємозв'язку з цим фактором зростає вплив Росії в міжнародних організаціях (G8) і її можливості по формуванню інститутів і механізмів регулювання світового ринку вуглеводнів.

Багато завдань енергетичної політики Росії сьогодні вирішуються державою за допомогою «спеціальних агентів» – найбільших російських природних монополій («Газпром», «Роснефть», «Транснефть» і ін). Ці монополії володіють колосальним потенціалом і можливостями, каналами ділової комунікації та мережею партнерів, поставальників, контрагентів в країнах-імпортерах, здатні здійснювати прямий вплив на політичні структури (у тому числі міжнародні) там, де діяльність дипломатів, в силу різних причин та існуючих процедур, ускладнена, з іншого боку, висока частка участі держави в справах цих корпорацій створює ситуацію, коли різні виконавчі органи цих монополій фактично інтегровані в структуру державного управління, що перетворює зазначені монополії в прямий інструмент реалізації зовнішньої політики Росії в політичній і енергетичній сферах. Всі ці чинники обумовлюють вагоме значення вказаних компаній для енергетичної дипломатії Росії, яке буде зберігатися в майбутньому і має помітну тенденцію до зростання.

Висновки. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що енергетична дипломатія протягом останніх років стало системоутворюючим чинником російської зовнішньої політики. Цьому сприяли як світові економічні тренди (збільшення ваги енергетичного чинника, активізація використання газу у порівнянні з нафтою), так і внутрішні інституційні процеси в російській владі та корпоративному секторі. Поєднання інтересів держави та провідних природних монополій дозволили використовувати у зовнішній політиці РФ широкий спектр ефективних інструментів, які поєднують засоби традиційної дипломатії з активно комерційною експансією на зовнішніх ринках та потужними інфраструктурними транзитними проєктами. Завдяки цьому енергетичний чинник став домінуючим у позиціонуванні РФ як одного зі світових лідерів, компенсуючи своїм стратегічним та геополітичним значенням інші аспекти відставання від провідних держав та економік.

Бібліографічні посилання:

1. Грамберг И. С. Арктика на пороге третьего тысячелетия (ресурсный потенциал и проблемы экологии) / И. С. Грамберг, Д. А. Додин, Н. П. Лавров и др. – Спб., 2000; Жизнин С. З. Энергетическая дипломатия России: экономика, политика, практика / С. З. Жизнин. – М., 2005; Капто А. С. Мир. Энциклопедия / А. С. Капто. – М., 2008; Лузянин С. Г. Восточная политика Владимира Путина. Возвращение России на «Большой Восток» (2004 – 2008 гг.) / С. Г. Лузянин. – М.: АСТ – «Восток – Запад», 2008; Малышева Д. Б. Россия и

Каспийский регион: проблемы безопасности развития / Д. Б. Мальшева. – М., 2002; Мастепанов А. М. Региональные и внешнеэкономические аспекты энергетической политики России / А. М. Мастепанов. – М.: ВНИИО-ЭНГ, 1997; Мастепанов А. М. Топливо-энергетический комплекс России на рубеже веков – состояние, проблемы и перспективы развития / А. М. Мастепанов. – М. 2001; Разумнова Л. Л. Проблемы современной нефтяной политики / Л. Л. Разумнова. – М. 2006; Рубан Л. С. Геостратегические интересы Российской Федерации на Дальнем Востоке / Л. С. Рубан, Е. Г. Катаева, В. К. Хегай. – М.: Наука, 2006; Симонов К. В. Энергетическая сверхдержава / К. В. Симонов. – М. 2006; Телегина Е. А. Энергетическая безопасность и энергетическая интеграция в Евразии в XXI веке: азиатский профиль / Е. А. Телегина, Л. А. Студеникина. – М. 2006; Томберг И. Р. Трубопроводы в обход России: реальность и перспективы / И. Р. Томберг // Труды Института проблем естественных монополий. Выпуск 2. «Естественные монополии в топливно-энергетическом комплексе России». – М. – 2007. – С. 153-164.; Энергетические измерения международных отношений и безопасности в Восточной Азии. Под ред. А.В. Торкунова. – М., 2007; Уткин А. И. Единственная сверхдержава / А. И. Уткин. – М. 2003; Шафраник Ю. К. Основные направления обеспечения энергетической безопасности России / Ю. К. Шафраник // Сборник материалов международного консультативного совещания «Россия-Европа: стратегия энергетической безопасности» – М., 1995; Новая энергетическая политика России. – М.: Энергоатомиздат, 1995; Энергетическая безопасность России и СНГ. Материалы международного консультативного совещания. – М., 1996.

2. Бжезинский З. Великая шахматная доска / З. Бжезинский. – М.: Международные отношения, 2010; Зиглер Ч. Э. Стратегия США в Центральной Азии и Шанхайская организация сотрудничества / Чарльз Э. Зиглер // Мировая экономика и международные отношения. – 2005. – №4; Киссинджер Г. Дипломатия / Генри Киссинджер. – М., 1997; Коэн А. Дорога независимости: энергетическая политика Казахстана / Арон Коэн. – Алматы: «Атамұра», 2007; Kaplan R. D. The Geography of Chinese Power. How Far Can Beijing Reach on Land and at Sea? / Robert D. Kaplan // Foreign Affairs. – May-June, 2010; Коллон М. Нефть, PR, Война: Глобальный контроль над ресурсами планеты / М. Коллон. – М.: Крымский мост, 2009; Ергин Д. Добыча, всемирная история борьбы за нефть, деньги и власть / Д. Ергин. – М.: Де-Ново, 1999; Hill F. «Energy Empire»: oil, gas and Russia's Revival / F. Hill. – Washington D.C., The Brookings Institution. 2004; Hill F. «The Russian Federation» / F. Hill // The Brookings Foreign Policy Studies Energy Security Series. –2006; Hill F. Siberia, Russia's Economic Heartland and Daunting Dilema / F. Hill. – Washington D.C., The Brookings Institution, 2003; Stolyar O. Geopolitics in the Caspian: can Russia keep control in its own backyard / O. Stolyar. – Princeton. 1998; Simonian H. The geopolitics of the Caspian region / H. Simonian. – London, Tauris. 2003.

Магда Е. В. Ключевые векторы энергетической дипломатии Российской Федерации

В статье анализируются ведущие тенденции энергетической дипломатии РФ и ее основа на современном этапе. Международная энергетическая политика РФ рассматривается в широком международно-политическом контексте, на фоне все возрастающего экономического и политического значения энергетических проблем. Проведенный автором анализ позволяет утверждать, что энергетическая дипломатия в последнее время стала системообразующим фактором российской внешней политики.

Ключевые слова: энергетическая дипломатия, РФ, энергетическая безопасность

Magda Y. The key factors of energy diplomacy Russian Federation

The article deals with the basic trends of Russian energy policy. International energy policy of Russian Federation is analyzed in wide international political and economic context.

Author claims that energy diplomacy became systematically important for Russian foreign policy.

Keywords: energy diplomacy, Russian Federation, energy security.

References

- Bzhezinskiy Z., 2010, *Velikaya shahmatnaya doska [The Grand Chessboard]*, Mezhdunarodnyie otnosheniya, Moscow
- Energeticheskaya bezopasnost Rossii i SNG [Energetic security of Russia and CIS]*, 1996, Moscow
- Energeticheskie izmereniya mezhdunarodnyih otnosheniy i bezopasnosti v Vostochnoy Azii [Energetic dimensions of foreign affairs and security in Eastern Asia]*, 2007, Moscow
- Ergin, D 1999, *Dobyicha, vseмирnaya istoriya borby za neft, dengi i vlast [Mining, world history of fight for oil, money and power]*, De-Novo, Moscow
- Gramberg, I, Dodin, D & Laverov, N 2000, *Arktika na poroge tretogo tysyacheletiya (resursnyiy potentsial i problemyi ekologii) [Arctic on the threshold of the third millennium (resource potential and environmental problems)]*, Saint-Petersburg
- Hill, F 2003, *Siberia, Russia's Economic Heartland and Daunting Dilema*, The Brookings Institution, Washington D.C.
- Hill, F 2004, «Energy Empire»: oil, gas and Russia's Revival, The Brookings Institution, Washington D.C.
- Hill, F 2006, «The Russian Federation», *The Brookings Foreign Policy Studies Energy Security Series*
- Kaplan, R 2010, «The Geography of Chinese Power. How Far Can Beijing Reach on Land and at Sea?», *Foreign Affairs*, May-June
- Kapto, A 2008, *Mir. Entsiklopediya [World. Encyclopedia]*, Moscow
- Kissindzher, G 1997, *Diplomatiya [Diplomacy]*, Moscow
- Koen, A 2007, *Doroga nezavisimosti: energeticheskaya politika Kazahstana [The independence road: energetic policy of Kazakhstan]*, «Atamura», Almaty
- Kollon, M 2009, *Neft, PR, Voyna: Globalnyiy kontrol nad resursami planety [Oil, PR, war: global controlover the planet resources]*, Kryimskiy most, Moscow
- Luzyanin, S 2008, *Vostochnaya politika Vladimira Putina. Vozvrashchenie Rossii na «Bolshoy Vostok» (2004 – 2008 gg.) [Eastern policy of Vladimir Putin. The return of Russia to “The Great East” (2004-2008)]*, AST – «Vostok – Zapad», Moscow
- Malyisheva, D 2002, *Rossiya i Kaspiyskiy region: problemyi bezopasnosti razvitiya [Russia and Caspian region: the security problems of development]*, Moscow
- Mastepanov, A 1997, *Regionalnyie i vneshneekonomicheskie aspekty energeticheskoy politiki Rossii [Regional and foreign economic aspects of energy policy of Russia]*, VNIIO-ENG, Moscow
- Mastepanov, A 2001, *Toplivno-energeticheskiy kompleks Rossii na rubezhe vekov – sostoyanie, problemyi i perspektivy razvitiya [Fuel and energy complex of Russia at the turn of the century – state, problems and prospects]*, Moscow
- Novaya energeticheskaya politika Rossii [The new energetic policy of Russia]*, 1995, Energoatomizdat, Moscow
- Razumnova, L 2006, *Problemyi sovremennoy nefyanoy politiki [The problems of contemporary oil policy]*, Moscow
- Ruban, L, Kataeva, E & Hegay, V 2006, *Geostrategicheskie interesy Rossiyskoy Federatsii na Dalnem Vostoke [Geostrategic interests of Russia Federation at the Far East]*, Nauka, Moscow
- Shafranik, Yu 1995, «Osnovnyie napravleniya obespecheniya energeticheskoy bezopasnosti Rossii» [«Main directions of energy security of Russia»], *Sbornik materialov mezhdunarodnogo konsultativnogo soveshaniya «Rossiya-Evropa: strategiya energeticheskoy bezopasnosti»*, Moscow
- Simonian, H 2003, *The geopolitics of the Caspian region*, Tauris, London
- Simonov, K 2006, *Energeticheskaya sverhderzhava [Energetic super-power]*, Moscow
- Stolyar, O 1998, *Geopolitics in the Caspian: can Russia keep control in its own backyard*, Princeton
- Telgina, E & Studenikina, L 2006, *Energeticheskaya bezopasnost i energeticheskaya integratsiya v Evrazii v XXI veke: aziatskiy profil [Energy security and energy integration in Eurasia in XXI century: Asian profile]*, Moscow

Tomberg, I 2007, 'Truboprovody v obhod Rossii: realnost i perspektivy' ['The pipelines bypassing Russia: reality and prospects'], *Trudy Instituta problem estestvennykh monopolii*, Vol. 2, *Estestvennyye monopolii v toplivno-energeticheskom komplekse Rossii*, pp. 153-164

Utkin, A 2003, *Edinstvennaya sverhderzhava [The single super-power]*, Moscow

Zhiznin, S 2005, *Energeticheskaya diplomatiya Rossii: UDK 342.1:321.*

ekonomika, politika, praktika [Energetic diplomacy of Russia: economy, politics, practice], Moscow

Zigler, Ch 2005, 'Strategiya SShA v Tsentralnoy Azii i Shanhsayskaya organizatsiya sotrudnichestva' ['The USA strategy in the Central Asia and the Shanghai Cooperation Organization'], *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnyye otnosheniya*, no. 4

Надійшла до редколегії 15.05.2013

Е. В. Мамонтова

*Одеський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президенті України*

ІМІДЖ ОРГАНУ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН

Робиться огляд здобутків провідних фахівців у сфері вивчення різноманітних аспектів публічного іміджу. Обґрунтовуються теоретико-методологічні засади дослідження іміджу органу публічної влади на основі розкриття його природи як соціального феномену.

Ключові слова: імідж, образ, репутація, орган публічної влади, управлінський ресурс.

Ключове місце у сучасних процесах державного будівництва належить проблемі формування ефективної системи державного управління та місцевого самоврядування. Активне становлення громадянського суспільства та подальша демократизація суспільно-політичних відносин висувають нові вимоги до функціонування всієї системи публічного адміністрування, її окремих інституцій, діяльності посадових осіб. Втім, на відміну від країн розвинутої демократії, де ці інститути створювалися і еволюціонували протягом століть, в Україні, з добре відомих історичних причин, такого практичного досвіду бракує. У зв'язку з цим деякі аспекти функціонування органів публічного адміністрування залишаються недостатньо чи негрунтовно вивченими та правове і організаційно незабезпеченими. Одним з них, на наш погляд, є питання формування позитивного іміджу органів державного управління та місцевого самоврядування. Актуальність звернення до цієї теми зумовлена перед усім необхідністю забезпечення ефективного діалогу між органами публічного управління і структурами громадянського суспільства з метою запобігання відчуження населення від влади та запровадження нею системних реформ.

На сьогодні теоретико-методологічну базу дослідження іміджу в політиці складають положення класичних та сучасних робіт з соціальної філософії та комунікативістики (Дж. Бергер, Е. Бернейз, Дж. Бернет, Г. Брум, Д. Груніг, Д. Доті, С. Катліб, Л. Кортленд, Ф. Котлер, Е. МакКарті, С. Маріарті, К. Ротцол, І. Сендідж, А. Сентер, У. Уеллс, В. Фрайбургер, Р. Харлоу та ін.), соціальної психології та соціології управління (М. Вебер, О. Володарська, Г. Ласуел, С. Ольшанський, Л. Орбан-Лембрік, О. Панасюк, О. Перелигіна, В. Шепель та ін.), теорії комунікації та політології (Н. Барна, В. Бебик, П. Гуревич, В. Маценко, О. Панасюк, Г. Почепцов, С. Файер, О. Феофанов, Ю. Хабермас та ін.), державного управління (І. Альохіна, В. Атаманчук, В. Бабкін, М. Головатий, С. Денисюк, Г. Дідух, В. Дрешпак, М. Іжа, В. Князев, Н. Лікарчук, П. Надолішний, О. Оболенський, О. Порфімович, Г. Почепцов, Р. Ромашкіна, С. Серьогін, О. Якубовський та ін.).

Однак, розробка цілісної моделі побудови іміджу органу публічної влади та основи стратегії комунікативно-іміджевого забезпечення його діяльності, будучи перед усім прикладним завданням, тим не

менш все ще потребує ґрунтовного концептуального осмислення у категоріях політичної теорії та науки державного управління.

Метою даної статті є огляд здобутків провідних фахівців у сфері вивчення різноманітних аспектів публічного іміджу та обґрунтування теоретико-методологічних засад дослідження іміджу органу публічної влади на основі розкриття його природи як соціального феномену.

Слово «імідж», не зважаючи на свій неологічний статус, вже міцно увійшло у лексичний арсенал сучасної української мови. У перекладі з англійської імідж (англ. image – від лат. imago – образ, вид, імітація) означає штучну імітацію або подання зовнішньої форми будь-якого об'єкта чи особи. Серед найбільш поширених й узагальнених трактовок даного феномену назвемо такі: 1) імідж як зовнішній образ, що створюється суб'єктом з метою викликати певне враження, думку, відношення у інших; 2) імідж як сукупність властивостей, які приписуються об'єкту рекламою, пропагандою, модою, традицією тощо з метою викликати певні реакції по відношенню до нього.

Традиційно імідж поділяють на індивідуальний (імідж політика, керівника, бізнесмена тощо) та колективний (імідж кампанії, фірми, установи, органу влади, політичної партії, громадської організації тощо). Зміст та механізми формування даних іміджів є різними, але органічно пов'язаними одне з одним за суттю.

Знайомство з масивом наукової літератури з проблематики публічного іміджу дозволяє визначити, що у витоків вивчення питання формування колективного іміджу стояла американська школа соціальної комунікативістики. Її по теперішній час американський досвід вважається найбільш інституціонально розвинутим в цій галузі. Вагомий внесок в розробку основних засад теорії та практики іміджування в США зробили Е. Бернайз, Д. Груніг, Р. Харлоу, С. Катліб, А. Сентер, Г. Брум, Д. Доті, Дж. Бергер, Л. Кортленд, І. Сендідж, В. Фрайбургер, К. Ротцол, У. Уеллс, Дж. Бернет, С. Маріарті, Ф. Котлер, Е. МакКарті та ін.

В цілому, як показує аналіз фахової літератури, формування перших наукових уявлень про імідж приходиться на кінець 60–70 років минулого сторіччя. Посилення інтересу до проблем іміджу на початку 1980-х років було зумовлено пожвавленням тих сфер бізнесу, де імідж перетворився на свого роду форму реклами та інструмент формування конкретних